

Дяченко В.І.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ В ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Criminal activity from legalization (washing) of profits got a criminal way, during realization of foreign economic activity, makes a large danger for the economy of Ukraine. A fight against this publicly dangerous phenomenon makes one of near-term tasks both for the organs of office of public prosecutor and law enforcement authorities on the whole.

Преступная деятельность от легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, в ходе реализации внешнеэкономической деятельности, делает большую опасность для экономики Украины. Борьба с этим опасным явлением публично делает один из ближайших задач, как для органов прокуратуры и правоохранительных органов в целом.

Злочинна діяльність від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в ході реалізації зовнішньоекономічної діяльності, робить велику небезпеку для економіки України. Боротьба з цим небезпечним явищем публично робить один з найближчих завдань, як для органів прокуратури та правоохоронних органів в цілому.

Як свідчать результати прокурорського нагляду за дотриманням законності в сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, необхідність виконання органами влади, митними органами, фінансовими органами тощо конституційних вимог щодо дотримання ними прав та інтересів громадян і держави у своїй діяльності зумовила зростаючу потребу у правовій регламентації компетенції, форм і методів діяльності вказаних органів, а також у визначенні системи гарантій, що забезпечують виконання ними своїх повноважень у строгій відповідності до чинного законодавства.

Україна, як суверенна правова європейська держава є учасницею багатьох міжнародних форумів та конвенцій з правових питань, в тому числі і Директиви Ради Європи «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей».

З розвитком гласності і демократії в Україні, прозорості діяльності правоохоронних органів держави для суспільства, в умовах спрямування зусиль правотворчості для вступу у раду Європи, ЄЕС, враховуючи інтеграційні процеси та міжнародну співпрацю у галузі попередження та боротьби із організованою злочинністю, уряд та Президент, Верховна Рада, Верховний Суд України та інші інститути влади повинні у взаємодії вирішити пи-

* кандидат юридичних наук, доцент кафедри нагляду за додержанням законів щодо прав і свобод людини Національної академії прокуратури України

тання створення умов для унеможливлення здійснення діяльності, пов'язаної із відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, на державному рівні шляхом прийняття відповідних законів, положень, створення координаційних центрів тощо. Зокрема, це стосується більш чіткого регулювання на законодавчому рівні прав та обов'язків прокуратури щодо перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у порядку загального нагляду. Це, на нашу думку, надасть можливість в деякій мірі притримувати або і навіть унеможливити здійснення злочинів з легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, які завдають збитки державним інтересам у вигляді недонадходження щорічно у державний бюджет коштів. Ці кошти, отримані від нелегальної або злочинної діяльності у особливо великих розмірах, виводяться з України за кордон, що в кінцевому випадку становить загрозу для економіки держави та створює перешкоду росту добробуту населення від недотримання підвищених зарплат, стипендій, пенсій та інших соціальних виплат.

Головною проблемою у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності зараз є незабезпечення Державним комітетом фінансового моніторингу реалізації своїх координуючих і контрольних функцій, визначених чинним законодавством, та неможливість органів прокуратури України ефективно впливати на діяльність цього державного інституту через брак законодавчо оформленої компетенції.

Це, у свою чергу, негативно позначається на ефективності вітчизняної системи фінансового моніторингу, на функціонування якої протягом останніх 6 років витрачено понад 190 млн. грн. Зокрема, вона не відповідає міжнародним стандартам та не забезпечує результативності щодо запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Результатом стало повторне занесення України на початку 2010 року до «чорного списку» FATF. Нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», формально впровадивши Рекомендації FATF до національного законодавства, проте, не забезпечила реального контролю органів прокуратури над Держфінмоніторингом України, надавши останньому велику кількість повноважень, проте не забезпечивши належного контролю за діяльністю цього органу.

У зв'язку з цим прокурори своєчасно не отримують важливої інформації щодо фінансового моніторингу [7, с.17].

Створення адміністративно-правового механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в Україні, зокрема Держфінмоніторингу України, здійснювалося не у зв'язку із закономірностями розвитку суспільства, а під впливом міжнародних організацій, що призвело до формального перенесення зазначеного механізму на національне правове поле [3, с.18]. Це, у свою чергу, викликало формальність у підході до створення та дії Держфінмоніторингу. Як зазначає Т.В. Корнякова, за необхідності в 40 штатних співробітників в Держфінмоніторингу працюють лише вісім. З чотирьох управлінь, які входять до його структури, регламентовано працю лише інформаційно-технологічного. Не створено єдиної інформаційної системи, не забезпечено бази даних в сфері протидії відмиванню доходів, отриманих нелегальним шляхом [6, с.7].

Основними причинами цього, є відсутність організованого нагляду у тому числі з боку прокуратури України за діяльністю Держфінмоніторингу, ефективної координації його дій з основними суб'єктами нагляду та правоохоронними органами.

Як наслідок, розвиток нормативно-правового поля фінмоніторингу протягом 2007-2009 років практично зупинився. Система збору та опрацювання важливої інформації не охоплює значної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, до неї не залучено інформаційних ресурсів майже половини державних органів — суб'єктів Єдиної державної інформаційної системи фінансового моніторингу. Контрольні функції Держфінмоніторингу стосовно проведення перевірок та вживання заходів впливу щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу чітко не визначені й не знайшли широкого застосування.

Діяльність Держфінмоніторингу щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, хоча і поліпшується, однак на стан справ у цій сфері істотно не впливає. Протягом 2007-2009 років при загальному зростанні кількості отриманих повідомлень від суб'єктів фінансового моніторингу (до 2,7 млн.) кількість заведених досє становить лише 3,2 тис. Тобто простежують лише кожне тисячне повідомлення про сумнівні фінансові операції. До узагальнених матеріалів, що направляються до правоохоронних органів, уключають не всі заведені досє: майже 40% їх відправлено в архів. За кожним шостим матеріалом у порушенні кримінальних справ відмовлено у зв'язку з відсутністю складу злочину, а до судових розглядів доведено лише 4,4%; з 2,1% розглянуто судами та винесено вироки.

Ефект від діяльності Держфінмоніторингу, обчислений через показники вартості майна, на яке накладено арешт під час розгляду кримінальних справ, та суми штрафів за адміністративні правопорушення, оцінюється за 3 роки в розмірі 30,5 млн. грн. Це менше ніж 0,03% від сум можливої легалізації (відмивання) доходів за виявленими фінансовими операціями, що мають ознаки такої легалізації. Водночас, як зазначили аудитори, витрати на утримання комітету за цей період становлять майже 117 млн. грн.

Аудитом встановлено, що у взаємовідносинах Держфінмоніторингу з основними державними регуляторами (Національним банком, Державною комісією з регулювання ринку фінансових послуг, Державною комісією із цінних паперів та фондового ринку) тривалий час існують проблеми, що знижують ефективність функціонування системи фінансового моніторингу в Україні, а саме: ухилення суб'єктів первинного фінансового моніторингу від подання інформації про фінансові операції, що підлягають обов'язковому моніторингу. Крім того, непогодження державними регуляторами з Держфінмоніторингом нормативно-правових актів стосовно сфери запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, зокрема, у зовнішньоекономічній діяльності, сприяє безкарності злочинців, тим самим підбурюючи їх на подальші злочинні дії. Аудитори також відзначили зниження рівня організації відомчого нагляду і неадекватні санкції з боку суб'єктів державного фінансового моніторингу щодо порушників вимог чинного законодавства.

Фахівці Рахункової палати зазначили: Держфінмоніторинг не вживає необхідних заходів впливу на державних регуляторів з метою вирішення цих питань, зокрема не залучає до роботи Кабінет Міністрів. Як наслідок, зазначені державні регулятори не реагують на пропозиції комітету і не вживають заходів для поліпшення рівня взаємодії [7, с.17].

Отже, бачимо, що відсутність в Держфінмоніторингу відповідних фахівців та фізичної можливості здійснювати контроль за зовнішньоекономічними операціями, зведе нарівень будь-які спроби законодавця надати йому додаткових повноважень та призведе до більшої неконтрольованості з боку органів прокуратури.

Прийняття нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», яке

мало стати кроком до позитивних зрушень у протидії легалізації доходів, отриманих під час здійснення зовнішньоекономічних операцій, на практиці може стати ще одним з законів, які, по-перше, не виконуються через брак коштів та посадових осіб, а по-друге, містять багато підстав для нових зловживань.

Головною новелою Закону стало розширення кола суб'єктів фінансового моніторингу, тобто організацій, які повинні реєструвати та повідомляти Держфінмоніторингу про усі фінансові операції, які підлягають моніторингу. Згідно з новою редакцією вказаного Закону, такими суб'єктами поряд до тих, що існували раніше, стали нотаріуси, адвокати, аудиторі, аудиторські фірми, особи, які торгують нерухомістю, цінними паперами, дорогоцінними металами та інші особи (ст.5 Закону у новій редакції). Проте, саме тут закладено протиріччя із діючим законодавством.

По-перше, адвокати, нотаріуси та аудиторі не мають права, згідно з вже діючим законодавством, повідомляти Держфінмоніторинг (як і будь-який інший державний орган) про дії клієнта, що складають адвокатську, аудиторську чи нотаріальну таємницю. Зокрема, адвокати не мають права «надавати на запит Спеціально уповноваженого органу додаткову інформацію з приводу фінансових операцій, які стали об'єктом фінансового моніторингу, копії первинних документів, на підставі яких були проведені такі операції та пов'язані з ними фінансові операції, відомості про їх учасників, а також іншу інформацію, зокрема ту, що становить банківську або комерційну таємницю, таємницю страхування, копії документів, необхідні для виконання покладених на Спеціально уповноважений орган завдань, протягом п'яти робочих днів з дати надходження запиту» (п.9 ч.2 ст.6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму»). Це прямо протирічить принципу таємниці адвокатської діяльності. Як зазначає Я.Петров: «Складається враження, що автори закону вважають, що інститут адвокатської таємниці виникає тільки у випадках коли адвокат представляє клієнта в суді. Це не відповідає дійсності, тому що ст. 9 Закону України «Про адвокатуру» вказує, що: «Предметом адвокатської таємниці є питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, суть консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних адвокатом при здійсненні своїх професійних обов'язків.» Аналізуючи це визначення можна зробити висновок, що консультації адвоката та інформація від клієнта щодо правочинів, передбачених законом також має охоронятись адвокатською таємницею. Отже, інформація, яку потрібно розкрити відповідно до закону, є адвокатською таємницею відповідно до Закону «Про адвокатуру». Цей конфлікт між двома законами може стати перепорою до ефективного виконання закону» [4, с.25].

Також, відповідно до п.4 ст.19 Закону України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993 року, аудиторі та аудиторські компанії зобов'язані зберігати в таємниці інформацію, яку отримано при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, які складають предмет комерційної таємниці та не використовувати їх в своїх інтересах або в інтересах третіх осіб [2].

Аудитор або аудиторська фірма під час виконання того чи іншого завдання має доступ до широкого обсягу конфіденційної інформації про клієнта, яка не повинна бути розголошена громадськості. Аудитор повинен дотримуватися принципу конфіденційності інформації, яку він отримав під час роботи у клієнта, та не розголошувати її третім особам без дозволу клієнта. Цей обов'язок продовжується навіть після завершення договірних відносин із клієнтом. Керівництво аудиторської фірми також повинне забезпечити дотримання конфіденційності підлеглими. За несанкціоноване розголошення службової інформації та комерційної таємниці аудитор несе відповідальність перед замовником.

В більшості європейських країн передумовою призначення аудитора є прийняття присяги аудитора, в якій аудитор зобов'язується виконувати свої професійні обов'язки чесно та відповідально, зокрема, зберігати конфіденційність. Таким чином, він не вправі без дозволу замовника розголошувати будь-яку інформацію. В Україні єдиним виключенням із загального правила розголошення будь-якої інформації лише з дозволу клієнта до цих пір було рішення суду чи санкція прокурора.

Слід зазначити, що такі вимоги до конфіденційності не є виключно національною практикою України. Так, ст.23 «Конфіденційність та професійна таємниця» Директиви 2006/43/ЄС передбачено, що держави – члени ЄС забезпечують захист усієї інформації та усіх документів, до яких має доступ аудитор або аудиторська фірма під час проведення обов'язкового аудиту, адекватними правилами збереження конфіденційності та професійної таємниці. А правила конфіденційності та професійної таємниці, встановлені для аудиторів або аудиторських фірм, не повинні заважати виконанню положень зазначеної Директиви.

Таким чином, вимоги Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (в редакції від 18.05.2010 р.) прямо протирічать діючому законодавству України, а також вимогам європейських директив.

Б.Нищий зазначає: «Виконання низки додаткових обов'язків: обов'язкова реєстрація суб'єкта в Спеціально уповноваженому органі, необхідність регулярного проведення спеціального навчання співробітників, широкі вимоги до ідентифікації клієнта, забезпечення безперешкодного доступу суб'єктів державного моніторингу до документів та інформації тощо, які передбачені обговорюваним законом для представників юридичних професій, спричинить останнім чимало незручностей у роботі та значні фінансові витрати. Жодних додаткових привілеїв з боку держави для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які сумлінно виконуватимуть свої обов'язки не передбачено, передбачено лише відповідальність для порушників, що вкотре підтверджує бажання держави в особі уповноважених органів перекинути питання вирішення загальнодержавних проблем на «плечі» приватного сектора.

На практиці ж, на нашу думку, не маючи в цьому ніякої зацікавленості, скоріш навпаки, нотаріуси, адвокати, суб'єкти підприємницької діяльності, які надають юридичні послуги будуть усіма можливими законними способами уникати виконання додаткових обов'язків. Так, Закон залишає право за нотаріусами, адвокатами, особами, які надають юридичні послуги, у певних випадках, не повідомляти Спеціально уповноважений орган про свої підозри щодо фінансових операцій, у разі, якщо відповідна інформація стала їм відома за обставин, що є предметом таємниці вчинюваних нотаріальних дій, адвокатської чи професійної таємниці. Зазначене право, вважаю, досить часто буде реалізовуватися на практиці, а ряд питань, що стосуються дотримання таємниці вчинення нотаріальних дій, адвокатської та комерційної таємниці в рамках обговорюваного Закону, викличе, цілий ряд дискусії в середовищі вітчизняних юристів» [4, с.25-26].

Крім того, Міністерство юстиції здійснюватиме нагляд за діяльністю юристів як агентів моніторингу та його повноваження можуть прийти у цій частині у протиріччя з Держфінмоніторингом. Щодо адвокатів не зрозуміло, чи необхідно реєструватись адвокату, який не надає адвокатські послуги індивідуально або у складі адвокатського об'єднання, а працює в юридичній фірмі, зареєстрованій як товариство з обмеженою відповідальністю. Це питання не чітко регламентоване в законі. Вважаємо, що Міністерство юстиції України має його роз'яснити.

Крім того, незрозумілим є включення до переліку суб'єктів державного фінансового моніторингу такого суб'єкту, як «інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги» (п.9 ч.2 ст.5 вищевказаного Закону). Адже перелік фінансових послуг у відповідному українському законодавстві є дуже широким, а окремі фінансові послуги надаються юридичними особами навіть без отримання ліцензії.

Прокуратура повинна буде виробити власну стратегію дій під час маневрування між нормами законів, які прямо протирічать один одному. Можливо, Генеральний прокурор України може запропонувати Президентові України чи Верховній Раді України звернутися до Конституційного Суду України з питанням щодо відповідності окремих положень новоприйнятого Закону Конституції та діючому законодавству України.

Ще однією новелою закону є розширення повноважень Держфінмоніторингу за рахунок права проводити перевірки суб'єктів фінансового моніторингу, зупиняти будь-які фінансові операції. Фактично, державний орган накладає арешт на банківські рахунки у позасудовому порядку. Це протирічить діючому законодавству України. Навіть органи прокуратури не мають таких повноважень.

Ми пропонуємо скасувати вказане положення Закону, взамін розробивши порядок більш тісної співпраці Держфінмоніторингу з органами прокуратури України, які в порядку нагляду отримують право проводити перевірки суб'єктів фінансового моніторингу (яке в них є й зараз), та за їх результатами ставити перед судовими органами питання щодо арешту банківських рахунків. Вважаємо, що жодна державна структура, крім суду, не має права втручатися у справи приватної власності, доки у судовому порядку не доведено, що суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності порушує закони України та легалізує доходи, одержані злочинним шляхом. Нагадаємо, що відповідно до Закону України «Про прокуратуру» органами прокуратури організуються і проводяться перевірки виконання суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства України щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Під час здійснення цих перевірок органами прокуратури інколи виявляються порушення у вигляді відсутності затверджених програм і правил здійснення обов'язкового фінансового моніторингу, непризначення спеціальної уповноваженої особи із цих питань.

Крім того, слід зазначити, що перевітками охоплюються також банківські установи і їхні структурні підрозділи у вигляді філій і відділень. Але, під час висвітлення цих питань саме у відділеннях комерційних банків встановлюються факти невиконання обов'язків суб'єктів первинного фінансового моніторингу в контексті Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», в частині розробки і постійного поновлення правил внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення й таке інше. Посадові особи зазначених банківських установ аргументують відсутність вжитих заходів у цьому напрямку тим, що відповідно до «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», яке затверджено Постановою НБУ №189 від 14.05.2003 р., вимоги щодо здійснення фінансового моніторингу поширюються на банки і їх філії (дійсно, відповідно до вказаного Положення, правила здійснення фінансового моніторингу повинні поширюватися на банки - юридичні особи і їх філії).

Крім того, відповідно до «Положення про порядок створення й державної реєстрації банків, відкриття їхніх філій, представництв, відділень», яке затверджено Постановою НБУ №375 від 31.08.2001 р. поняття відділення й філії банківської установи не ототож-

нюються, і порядок їхнього створення та функціонування регламентується різними розділами вказаного Положення.

Тобто, виходячи з положень вищезазначених нормативних документів, варто зробити висновок про те, що вимоги діючого законодавства не поширюються на відділення банків. Але, при цьому слід відзначити, що відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки й банківську діяльність» визначено зміст поняття «філія банку» - це окремий структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку, що також відповідає суті поняття «відділення банку». Цей Закон зовсім не застосовує і не розкриває змісту останнього поняття, що певним чином ставить під сумнів правильність позиції посадових осіб комерційних банків щодо можливості незастосування ними вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» до відділень банків [5, с.23].

Отже, можна стверджувати, що й досі основними недоліками існуючої національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, є її істотна невідповідність рекомендаціям FATF. Найбільш суттєвими є такі недоліки:

- 1) відсутні механізми обміну інформацією між фінансовими установами та правоохоронними органами, зокрема, органами прокуратури;
- 2) відсутні вимоги щодо отримання від всіх фінансових установ інформації про цілі і наміри ділових відносин (в Україні визначено тільки для банків);
- 3) не розроблені механізми управління ризиками при проведенні ідентифікації клієнтів;
- 4) не визначено особливості типології відмивання грошей для конкретних фінансових установ;
- 5) не організовано зворотній зв'язок компетентних органів, зокрема, органів прокуратури, з фінансовими установами;
- 6) відсутня єдність в розробці програм протидії відмиванню грошей для фінансових установ [8, с.20].

Органи прокуратури повинні вживати усіх заходів щодо поліпшення ситуації у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, це може досягатися шляхом невинного контролю за відповідними державними органами та суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Вважаємо за необхідне розробку докладної методики перевірок вказаних суб'єктів органами прокуратури на предмет виконання законодавства у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Методика комплексної оцінки відповідності певних державних інституцій та суб'єктів підприємницької діяльності нормам законодавства у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, повинна здійснюватись на основі ключових критеріїв відповідності національної системи конкретним рекомендаціям FATF. Критерії відповідності необхідно розраховувати на основі чотирьохмірної системи рекомендацій. На основі практичного застосування методики С.О. Синяньським були одержані такі результати відповідності національної системи України вимогам міжнародних рекомендацій: а) правова система – 83 % відповідності (оцінювалася за трьома рекомендаціями FATF); б) фінансова система – 68 % відповідності (оцінювалася за двадцятьма рекомендаціями FATF); в) інституційна система – 78 % від-

повідності (оцінювалася за дев'ятьма рекомендаціями FATF); г) міжнародне співробітництво – 79 % відповідності (оцінювалася за шістьма рекомендаціями FATF). Загальний рівень відповідності – 73 % [8, с.18]. Вказане, з урахуванням специфіки певних державних інституцій та окремих суб'єктів господарювання, слід переробити та використовувати для оцінки діяльності тих чи інших суб'єктів, щодо яких органи прокуратури здійснюють наглядову діяльність у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Останнім часом спостерігається активізація національних та міжнародних зусиль у боротьбі з легалізацією незаконних прибутків. Однак, незважаючи на значний обсяг міжнародних угод із цього питання, на початку XXI століття не вирішеною залишається проблема визначення місця скоєння процесу відмивання грошей. Це, в свою чергу, викликає колізію національних законодавств в питаннях видачі злочинців та конфіскації майна, здебільшого злочинним шляхом [10].

Справа у тому, що для зближення національних правових систем і підвищення ефективності боротьби з відмиванням «брудних» грошей у світі прийнято ряд міжнародних угод. Найважливішими з них є Конвенція ООН «Про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин», що прийнята 19 грудня 1988 року, і в якій вперше на міжнародному рівні було дано визначення відмивання грошей, та Конвенція Ради Європи «Про відмивання та конфіскацію доходів від злочинної діяльності» від 8 листопада 1990 року. Ці дві конвенції об'єднали зусилля країн у боротьбі з відмиванням грошей та стали правовою основою їх міжнародного співробітництва. Положення цих міжнародно-правових угод сприяли:

- зближенню кримінально правової оцінки відмивання грошей в законодавствах країн-учасниць;
- зближенню національних заходів боротьби з відмиванням грошей;
- встановленню форми та процедури міжнародного співробітництва у боротьбі з відмиванням грошей.

Але незважаючи на вирішення багатьох проблем міжнародного співробітництва, ці конвенції залишили без відповіді деякі питання кримінального та кримінально-правового характеру, які є надзвичайно важливими у безпосередніх відносинах між країнами. В першу чергу, при відмиванні грошей, як і при скоєнні основної кількості злочинів міжнародного характеру, важко визначити, під територіальну юрисдикцію якої країни вони підпадають.

Проблеми юрисдикції, насамперед, виникають у зв'язку з складністю механізму вчинення легалізації злочинних прибутків, оскільки відмивання грошей, як правило, складається з декількох стадій, кожна з яких може проходити на території різних держав.

Загально визнаним є поділ процесу відмивання брудних грошей на 3 стадії:

- звільнення від грошової маси;
- розподіл грошових коштів та їх відділення від джерела;
- використання та інтеграція грошової маси [9, с.121].

Якщо перша та третя стадія найчастіше проходять на території однієї держави, то друга стадія найчастіше переноситься за територію країни походження грошової маси, щоб перевести «брудні» гроші в розряд «чистих».

Кримінальне законодавство багатьох країн встановлює, що злочин вважається скоєним на її території, якщо хоч один з співучасників діяв на її території чи на території країни; тобто, було почато, продовжено, закінчено або припинено будь-яку з його стадій. Таким чином це дає право будь-якій країні, що підписала відповідні міжнародні угоди чи

передбачає кримінальну відповідальність за даний злочин, почати кримінальне переслідування осіб, які займаються відмиванням брудних грошей. Це викликає колізію національних законодавств при вирішенні питання підслідності та підсудності даних кримінальних справ та проблему визначення юрисдикції стосовно особи, яка приймала участь в легалізації злочинних прибутків.

Якщо злочинець знаходиться на території держави, де було скоєно відмивання грошей, у відповідності з п.9 Конвенції ООН «Про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин» кожна Сторона (країна-учасниця Конвенції) у відповідності зі своєю правовою системою приймає належні заходи для того, щоб забезпечити присутність особи, яка знаходиться на її території, обвинуваченої чи засудженої за скоєння правопорушення (відмивання грошей) на необхідному кримінальному процесі. Якщо ж особа, яка є причетною до відмивання грошей, знаходиться в іншій країні, притягнення до кримінальної відповідальності правоохоронними органами цієї країни може бути вирішено тільки шляхом складання офіційного запиту на видачу злочинця [1].

Екстрадиція осіб, що скоїли злочин відмивання грошей, може бути здійснена на основі міжнародних угод чи по разовій згоді. Запит може бути направлений лише тією країною, на території якої було скоєно відмивання грошей чи будь-яка з його стадій, громадянином якої є злочинець чи шкоду інтересам якої він завдав.

Література:

1. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин // <<http://www.narko.gov.ua/subjects/law/conventions/uno-1988.html>>
2. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993 року (остання редакція від 19.01.2007 р.) // Відомості Верховної Ради. – 1993. - № 23. – Ст. 243
3. Буткевич С.А. Адміністративно-правовий статус державного комітету фінансового моніторингу України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. — Д., 2009. — 20 с.
4. Докучаєва Н. Фінансовий моніторинг. Чи кожен закон звертається до суті справи? // Право сьогодні. – 2010. – 9 червня. – С. 22-31
5. Дяченко В.І. Прокурорський нагляд за додержанням законів щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: науково-практичний посібник. – К.: ІПКК Національної академії прокуратури України, 2008. - 45 с.
6. Корнякова Т., Ильченко А. Рукамиразводители // 2000. – 2007. – 29 жовтня. – С. 7
7. Нічого не бачу, нічого не чую... Поки Держфінмоніторинг мовчить, криміналітет відмиває гроші // Закон і бізнес. – 2009. – 14-20 лютого. – № 7 (891). – С. 17
8. Синяньський С.О. Удосконалення національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах посилення інтеграційних процесів: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01; Укр. акад. зовніш. торгівлі. — К., 2005. — 20 с.
9. Чаричанський А.А. Вопросы уголовной ответственности за легализацию (отмывание) доходов, полученных преступным путем // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. –1998. -Вип.35. –С. 121-128
10. Юртаєва К.В. Кримінально-правові аспекти міжнародної боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконних прибутків // Національний університет внутрішніх справ. - <http://www.univd.edu.ua/_projects/ezloch_kor/docs/stat/yurtaeva.doc>